

Brzozowski, Stanisław

Konferencja w Rogowie o problematyce dziejów gospodarstwa wiejskiego

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 10/3, 475-477

1965

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KONFERENCJA W ROGOWIE O PROBLEMATYCE DZIEJÓW GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO

W dniach 16—18 września 1964 r. obradowała w leśnym ośrodku doświadczalnym SGGW w Rogowie koło Kuluszek ogólnopolska konferencja poświęcona dziejom gospodarstwa wiejskiego, zorganizowana przez Instytut Historii Kultury Materialnej PAN i Komisję Koordynacji Badań nad Dziejami Wsi przy Komitecie Nauk Historycznych PAN. W konferencji wzięło udział ok. 130 historyków polskich, interesujących się tą problematyką, a z zagranicy — gość Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN, prof. B. H. Slicher van Bath z Wyższej Szkoły Rolniczej w Wageningen w Holandii¹.

Obrady toczyły się na dwu sesjach plenarnych: inauguracyjnej i końcowej, oraz w 9 sekcjach: I. *Metody badawcze historii gospodarstwa wiejskiego*; II. *Środowisko geograficzne w rozwoju gospodarstwa wiejskiego*; III. *Dzieje gospodarstwa wiejskiego do końca XV w.*; IV. *Dzieje uprawy roli i roślin*; V. *Dzieje hodowli zwierząt*; VI. *Dzieje rzemiosła wiejskiego i przetwórstwa płodów rolnych*; VII. *Dzieje leśnictwa*; VIII. *Dzieje organizacji gospodarstwa wiejskiego*; IX. *Porównawcza historia rolnictwa*. Łącznie wygłoszono 31 referatów i 22 komunikaty, a w dyskusji wysłuchano 130 wypowiedzi. Pełne materiały konferencji mają być opublikowane jeszcze w 1965 r.

Na plenarnej sesji inauguracyjnej po zagajeniu obrad przez prof. H. Łowmiańskiego wygłoszono 3 ogólniejsze referaty: prof. prof. W. Hensla, A. Gieysztor, B. Baranowskiego i J. Topolskiego *Proces kształtowania się produkcji rolnej*, prof. T. Molendy *Ewolucja funkcji gospodarczej leśnictwa na tle postępu technicznego i ekonomicznego*, doc. S. Borowskiego *Rola statystyki ekonomicznej dla badań nad gospodarstwem wiejskim*. Na sesji końcowej prof. H. Łowmiański podsumował osiągnięcia konferencji oraz omówił wnioski sekcji i kierownictwa konferencji; wnioski te uchwalono.

Prace prezentowane w sekcjach miały potrójny charakter: podsumowujący, syntetyczny i analityczny; czasem na posiedzeniach jednej sekcji występowały prace jednego typu, w większości jednak wszystkich trzech.

Sekcja I była poświęcona stosowaniu metody porównawczej i metodom archeologicznym. Problemu pierwszego dotyczył referat doc. A. Mączaka *Rola metody porównawczej w badaniach nad historią gospodarstwa społecznego* i trzy komunikaty: prof. T. Zawadzkiego *Rola ustaleń terminologicznych w badaniach nad historią gospodarstwa wiejskiego*, dra W. Ochmańskiego *O przydatności poznawania dawnej wiedzy rolniczej dla badań nad przeszłością i teraźniejszością gospodarstwa wiejskiego* i dr J. Dydowiczowej *Miejsce etnografii w badaniach nad dziejami gospodarstwa wiejskiego*, a problemu drugiego — referat dra T. Wiślańskiego *Metody badań współczesnej archeologii nad wzajemnym stosunkiem środowiska naturalnego i społecznego*.

W sekcji II wygłoszono 4 referaty o charakterze problemowym i syntetyzującym: prof. M. Strzemińskiego *Przemiany środowiska geograficznego rozwoju rolnictwa Polski w okresie tysiąclecia*, prof. H. Mitoska *Zarys historii układu stosunków klimatycznych od V w.n.e.*, prof. A. Żabko-Potopowicza *Zarys historii wylesień w Polsce do pierwszej wojny światowej w powiązaniu ze stosunkami rolniczymi*, prof. S. Inglota *Przebieg zjawisk klimatyczno-meteorologicznych na Śląsku od XII do połowy XIX w.* Na sekcji tej zgłoszono postulaty rozszerzenia badań historycznych nad klimatem i rejestracji źródeł o charakterze meteorologicznym.

¹ Por. informację o pobycie prof. Slichera van Batha w Polsce w nrze 1—2/1965 „Kwartalnika”, s. 237.

Sekcja III obradowała nad problematyką osadniczą (referaty: prof. H. Łowmiańskiego *Badania nad wczesnośredniowiecznym osadnictwem w Polsce i sąsiednich krajach słowiańskich* i dra T. Lalika *Wieś średniowieczna w Polsce*) oraz techniczną (referat dra K. Godłowskiego *Problem przełomu w technice uprawy roli na ziemiach polskich w I tys. n.e.*).

Najliczniejszą frekwencję i największą liczbę prac miała sekcja IV. Problematyka jej skupiała się wokół 3 zagadnień: rynku, przejścia do płodozmianu, rozmieszczenia produkcji roślinnej. Zagadnieniu pierwszemu poświęcony był referat prof. W. Rusińskiego *Wpływ rynku na strukturę i rozmiary produkcji rolnej od XVI do XVIII w.* oraz 5 komunikatów, a zagadnieniu drugiemu — 5 komunikatów. Trzeciemu problemowi poświęcony był referat prof. J. Dzierżyca i dra J. Janczaka *Zmiany w strukturze i rozmieszczeniu produkcji roślinnej na Śląsku od końca XVIII w. do czasów współczesnych*. Na sekcji tej uchwalono postulaty o konieczności: kompleksowych badań dziejów rynku i cen, dyskusji regionalnych dotyczących związków międzydzielnicowych rolnictwa w przeszłości (np. Śląska z Małopolską, Wielkopolski ze Śląskiem, Śląska z Małopolską itp.), badań nad rejonizacją produkcji rolnej, zacieśnienia współpracy między różnymi dyscyplinami.

Sekcja V poświęcona była 3 zagadnieniom: ogólnym powiązaniom badań historycznych z zootechniką (referat prof. W. Pruskiego *Kształtowanie się hodowli zwierząt gospodarskich w Królestwie Polskim w XIX w.*), rejonom hodowlanym (referat prof. B. Baranowskiego i dra T. Sobczaka *Regiony gospodarki hodowlanej w Polsce w XVI—XIX w.*), rybactwu (2 komunikaty). Dyskusja w tej sekcji była wyjątkowo ożywiona.

Tematyka sekcji VI była bardzo rozstrzelona, podsumowująca czynniki rozwoju różnych działów przemysłu spożywczego; komunikaty opierały się prawie wyłącznie na pracach doktorskich z dziejów przemysłu rolnego. Dziejom cukrownictwa poświęcone były: referat dra S. Wykrętowicza *Węzłowe problemy przemysłu cukrowniczego w Polsce w latach 1944—1964* oraz doniesienie mgra T. Kaliskiego *Początki cukrownictwa na Kujawach*, a ogólnym problemom rozwoju przemysłu rolnego i rzemiosła wiejskiego referaty: doc. Z. Libiszowskiej *Główne czynniki rozwoju rzemiosła wiejskiego i przetwórstwa produktów rolnych w Polsce w XVI—XVIII w.* i dra J. Łukasiewicza *Przezwrot przemysłowy w przetwórstwie produktów rolnych Królestwa Polskiego* oraz 5 komunikatów. Cztery komunikaty dotyczyły poszczególnych gałęzi przemysłu rolnego czy rzemiosła wiejskiego (np.: mgr J. Lech *Ludowa technika produkcji oleju w pow. rawskim w I poł. XIX w.*).

Szeroki wachlarz chronologiczny i rzeczowy reprezentowały prace sekcji VII. Powstania wczesnokapitalistycznego gospodarstwa leśnego dotyczyły dwa referaty: prof. J. Brody *Proces powstawania gospodarstwa leśnego* i prof. A. Żabki-Potopowicza *Wpływ piśmiennictwa zachodnioeuropejskiego i idei ekonomicznych na rozwój wczesnokapitalistycznego gospodarstwa leśnego w Królestwie Polskim*. Przeglądowi badań nad dziejami leśnictwa poświęcone były referaty: dra J. Bartysia *Przegląd powojennych badań w Polsce nad dziejami leśnictwa* i prof. E. Więcki *Przegląd badań w Związku Radzieckim nad dziejami leśnictwa (1918—1963)*. Dwie prace poświęcone były aktualnemu znaczeniu prac historycznych dla leśnictwa; były to referaty: prof. A. Żabki-Potopowicza *Znaczenie badań historycznych dla gospodarstwa leśnego* oraz prof. E. Chodzickiego *Znaczenie historycznych opracowań kartograficznych dla gospodarki leśnej*. Bardzo ciekawy i gruntowny był referat doc. K. Śląskiego *Eksploatacja lasów w Polsce do połowy XV w.* W dyskusji stwierdzono duże trudności w publikowaniu prac historycznoleśnych.

Sekcja VIII obradowała nad 4 problemami. Wpływ czynnika społeczno-gospodarczego na układ osadniczy omawiały referaty: prof. F. Piaścika *Osadnictwo wiejskie na tle produkcji rolnej* i prof. J. Tłoczka *Rozwój budownictwa wiejskiego w Polsce*. Strukturze gospodarstwa chłopskiego poświęcone były 2 referaty: prof.

A. Wyczańskiego *Próba matematycznego ujęcia podstawowych cech gospodarki chłopskiej XVI—XVII w.* i doc. H. Madurowicz-Urbańskiej *Struktura gospodarstw chłopskich a kierunki produkcji w XVII—XVIII w.* Mgr. T. Kachniarz przedstawił interesujący referat: *Koncepcja modelu sieci urzędzeń obsługi w osadnictwie wiejskim*, a mgr J. Stelmach i mgr M. Kosieradzki referat: *Dzieje organizacji rolnictwa polskiego w okresie ostatniego stulecia*. W sekcji tej postulowano, by skoordynować prace badawcze nad budownictwem wiejskim oraz by zabiegi konserwatorskie wykorzystywać dla prac projektowych, a nie ściśle tylko dla celów badawczych.

Sekcja IX obradowała nad dwoma referatami: mgra K. Modzelewskiego *Główne momenty rozwoju rolnictwa europejskiego w wiekach średnich* i prof. B. H. Slichera van Batha, dotyczącym badań nad rozmiarem pól w Europie.

W podsumowaniu prac konferencji prof. H. Łowmiański stwierdził, że: a) dalsze badania z zakresu dziejów gospodarstwa wiejskiego powinny przede wszystkim iść w kierunku opracowań wieków: XIX i XX, przy czym trzeba szerzej stosować metody statystyczne, położyć główny nacisk na prace z zakresu historii agrotechniki, wreszcie silniej powiązać historię agrarną z rolnictwem; b) silniej związać prace z historii gospodarstwa wiejskiego z pracami geografów, archeologów, etnografów; c) konieczne stają się systematyczne, planowe monografie wsi a w zakresie wydawnictw źródłowych przede wszystkim publikacje dotyczące XVI—XVIII w., głównie lustracje królewskich i rejestracje rachunków gospodarskich; d) coraz oczywistszy staje się postulat stworzenia katedr historii wsi i rolnictwa; e) równie oczywistą potrzebą jest dalsza koordynacja prac badawczych w zakresie historii gospodarstwa wiejskiego, gdyż nawet na konferencji okazało się, że zachodzą wypadki opracowań identycznych, względnie bardzo zakresowo zbliżonych.

Przygotowywana od dłuższego czasu konferencja historyków gospodarstwa wiejskiego była wydarzeniem poważnym i zilustrowała znaczny dorobek w zakresie historii agrarnej, szczególnie w ostatnim dwudziestoleciu. Ujawniła jednak, ile jeszcze jest do zrobienia na tym polu i jak wielkie otwierają się tu perspektywy. Jakkolwiek zagadnienia historycznonaukowe nie wchodziły w zakres obrad, z natury rzeczy szereg referatów czy komunikatów musiał potrącać o tematykę teorii rolnictwa, literatury naukowej i analizy badań historycznych w tym zakresie. I to jest nieuniknione. Jeśli słuszna była ogólna tendencja konferencji podkreślenia przydatności wyników dziejopisarskich dla dzisiejszej praktyki gospodarstwa wiejskiego, słuszne też jest wykazywanie związków między teorią a praktyką rolnictwa w przeszłości. Dla historyka nauk rolniczych historia gospodarstwa rolnictwa pozostanie zawsze tłem historycznym, podkładem do badań; podobnie — historia teorii dla dziejopisa gospodarstwa wiejskiego. Cenny jest także ścisły wzajemny kontakt, pozwalający historykowi teorii zdać sobie sprawę ze stanu tak bliskiej dyscypliny jak historia praktyki. Dlatego życzyć by sobie należało, by jeden z postulatów końcowych konferencji w Rogowie — dalszej, ściślej jeszcze niż dotąd, koordynacji badań nad całością dziejów rolnictwa polskiego, mógł być w pełni zrealizowany.

Stanisław Brzozowski

HABILITACJA Z ZAKRESU HISTORII TECHNIKI

Przed sześciu laty Wydział Łączności Politechniki Warszawskiej nadał mgrowi inż. Romanowi Wajdowiczowi pierwszy w Polsce doktorat nauk technicznych za pracę z zakresu historii techniki¹.

¹ Por. informację o tym doktoracie w nrze 2/1960 „Kwartalnika“.